

מבט על, גיליון 899, 19 בפברואר 2017

יום השנה להסכם הגרעין מעורר מחדש את העימות הפוליטי הפנימי באיראן

רז צימט

יום השנה הראשון ליישום הסכם הגרעין הצית מחדש את העימות הפנימי בין תומכי הנשיא רוחאני ליריביו הפוליטיים בימין הרדיקלי. בעוד שהנשיא ומקורביו הבליטו את הישגי ההסכם ואת תרומתו לשיפור מצבה הכלכלי של איראן, טענו מתנגדיו כי לא זו בלבד שאיראן לא הפיקה כל תועלת מן ההסכם אלא שמצבה הכלכלי אף החמיר בשנה החולפת.

ב-17 בינואר 2017 כינס הנשיא רוחאני מסיבת עיתונאים במלאת שנה ליישום ההסכם בה הציג את הישגיו, ובראשם העלייה החדה ביצוא נפט ופתיחת המשק האיראני להשקעות זרות. הוא הציג את ההסכם כניצחונו של העם האיראני וטען כי מצבה הכלכלי של איראן היה גרוע באופן משמעותי אלמלא נחתם ההסכם. רוחאני אמר כי בשנה האחרונה נרשם באיראן שיעור צמיחה כלכלית חסר תקדים של למעלה משבעה אחוזים. הוא ציין כי פתרון משבר האבטלה, ובמיוחד בקרב הצעירים, תלוי בהשקעות זרות. הוא הדגיש כי כל הסנקציות הקשורות לתוכנית הגרעין הוסרו בעקבות ההסכם וכי הבעיות שעדיין קיימות בתחום הבנקאות אינן קשורות להסכם.

הנשיא תקף את מתנגדיו המותחים ביקורת כנגד ההסכם וקרא להם להפסיק לנצל על מנת לנגח את הממשלה, מכיוון שההסכם קשור לעם האיראני כולו ולא רק לממשלה. הוא לעג למבקרי וטען כי מי שאינו רואה את תוצאותיו החיוביות של ההסכם, צריך להרכיב משקפיים. אלה המותחים ביקורת על ההסכם, צריכים לומר לאזרחים מה היה קורה אלמלא ההסכם, אמר הנשיא.

גם סגן שר החוץ וראש צוות המשא ומתן הגרעיני של איראן, עבאס עראקצי, כינס במחצית ינואר מסיבת עיתונאים מיוחדת, שבה מנה את הישגי ההסכם. עראקצי התייחס לשלושה תחומים מרכזיים: האנרגיה, התחבורה והבנקאות. הוא ציין כי בתחום האנרגיה הוסרו כל הסנקציות מעל איראן והיא חזרה למעשה למצב בו הייתה טרם הטלת הסנקציות תוך הגדלת יצוא הנפט ל-2.5 מיליון חביות ביום. בתחום התחבורה הוסרו כל המגבלות שהוטלו על תנועת הספנות האיראנית וגם בתחום התעופה חלה התקדמות משמעותית, כפי שהדבר ניכר במימוש עסקת המטוסים מול חברת איירבוס. עראקצי הודה כי איראן עדיין נתקלת בקשיים בתחום הבנקאות, אך אלה אינם קשורים להסכם הגרעין אלא לסנקציות האמריקאיות שהוטלו עליה לאחר המהפכה האסלאמית (1979) ולתקנות הפיננסיות הבינלאומיות המחמירות בנוגע לאיסור הלבנת הון ומימון טרור. הוא ציין כי חלק מהבעיות כבר נפתרו בחודשים האחרונים, לאחר שהבנק המרכזי האיראני יצר ערוצים בנקאיים חלופיים, שנועדו לעקוף את המגבלות על שימוש בדולרים בעסקאות עם חברות זרות. סגן שר החוץ התייחס גם לשיפור שחל במעמדה הבינלאומי של איראן. הוא ציין כי בעוד שטרם הסכם הגרעין הוצגה איראן כאיום על שלום העולם וביטחונה, הרי שכיום היא מוכרת על-ידי הקהילה הבינלאומית כשחקן לגיטימי ובעל עוצמה הן בזירה האזורית והן בזירה העולמית.

מתנגדי הנשיא, לעומת זאת, שהסתייגו מלכתחילה מהסכם הגרעין, ניצלו את יום השנה ליישום ההסכם על מנת לשוב ולתקוף את הממשלה. הם חזרו על טענתם כי מדיניותה הפייסנית של הממשלה הובילה להסכם כניעה שבמסגרתו הסכימה איראן לויתורים כואבים מבלי לקבל כל תמורה. בשורת מאמרי דעה, שהתפרסמו בעיתונות המזוהה עם הימין הרדיקלי, טענו מבקרי הממשלה כי הנתונים הכלכליים מצביעים בבירור על הרעה במצבה הכלכלי של איראן בשנה האחרונה. הם התייחסו, בין היתר, לירידה החדה בערך המטבע הלאומי (ה-ריאל) בחודשים האחרונים, לעלייתם הנמשכת של מחירי מוצרי היסוד חרף טענות הממשלה בנוגע להורדה דרמטית

באינפלציה לשיעור חד-ספרתי ולעליה בשיעור האבטלה. לטענתם, משלחות סחר אירופאיות רבות אומנם ביקרו באיראן בשנה האחרונה, אך ביקורים אלה הניבו עסקאות מעטות בלבד, שלא סייעו לפתור את מצוקותיהם הכלכליות של אזרחי איראן, ובראשן האבטלה הגואה.

יריביו של הנשיא שמו ללעג את דברי הנשיא רוחאני, שהדגיש בשנים האחרונות כי הצנטריפוגות במתקני הגרעין צריכות להסתובב רק בתנאי שגם כלכלת איראן וחיי אזרחיה ינועו קדימה. לטענתם, הצנטריפוגות אכן חדלו להסתובב בעקבות הסכם הגרעין, אך גם הכלכלה אינה מסתובבת. במאמר פרשנות, שפרסם היומון השמרני "כיהאן", נכתב כי טענת סגן שר החוץ עראקצ'י לפיה כל יעדי הסכם הגרעין מומשו, למעט הסרת הסנקציות הבנקאיות, משולה לאדם חולה עליו נאמר כי הוא בריא ושלם למעט לבו שאינו פועל עוד. עורך העיתון, חוסיין שריעתמדרי, תקף בחריפות את הנשיא וטען כי לא זו בלבד שהסכם הגרעין לא הניב כל הישג עבור איראן, אלא שהוא הסב לעם ולמשטר נזקים כבדים שחלקם אינם הפיכים. על הנשיא להתנצל בפני עמו ולאמץ מחדש את "כלכלת ההתנגדות" עליה הכריז המנהיג העליון ועיקרה הישענות עצמית והפחתת התלות האיראנית בגורמים זרים.

אפילו הגעתו של מטוס איירבוס הראשון לאיראן במסגרת העסקה עם צרפת לרכישת כמאה מטוסים עוררה ויכוח חריף בין תומכי הנשיא למתנגדיו. בכירי הממשל הדגישו את חשיבות העסקה והציגו אותה כהבעת אמון מצד חברות אירופאיות גדולות במשק האיראני. לדבריהם, העסקה הוכיחה כי חברות אירופאיות מעוניינות לכוון קשרי מסחר עם איראן חרף הלחצים המופעלים עליהן מצד ארצות-הברית ומימושה יעודד משקיעים זרים נוספים לחתום על עסקאות מול איראן. לעומתם, תקפו מתנגדי הנשיא את הממשלה על חתימת העסקה והציגו את הטקס הראוותני שנערך לרגל נחיתת המטוס הראשון כהשפלה לאומית שנועדה לקידום צרכיו הפוליטיים של הנשיא. הם טענו כי מדובר בעסקה שהצילה את חברת התעופה הצרפתית מקריסה כלכלית ולא תרמה דבר לשיפור מצבה הכלכלי של איראן. היא מאפשרת לחברת התעופה לייצר אלפי מקומות עבודה חדשים לעובדיה באירופה בשעה שהמפעלים באיראן מושבתים וצעירים איראנים משוועים למקומות עבודה חדשים.

הפיכת יום השנה ליישום הסכם הגרעין לסוגיית ניגוח פוליטית בידי תומכי הנשיא ומתנגדיו מהווה ביטוי נוסף לעימות המחרף בין שני המחנות הפוליטיים המרכזיים באיראן לקראת הבחירות לנשיאות הצפויות בחודש מאי הקרוב. בעוד הנשיא רוחאני נערך להתמודדות על תקופת כהונה נוספת, יריביו מנצלים כל הזדמנות על מנת לגנח אותו על כישלונותיו לממש את הבטחותיו לציבור, ובראשן ההבטחה לשפר את מצבם הכלכלי של אזרחי ארצו. בביקורתם כנגד הנשיא מנצלים יריביו הפוליטיים את מצבה הכלכלי הבעייתי הנמשך של איראן חרף הסרת הסנקציות הנובע ממחירי הנפט הנמוכים, בעיות מבניות בכלכלה והסתייגותם של בנקים וחברות במערב מחידוש העסקים עם איראן, בעיקר מחשש לתגובתה של ארצות-הברית.

חרף ביקורת זו, סיכוויי של רוחאני לזכות בקדנציה נוספת נראים בשלב זה גבוהים למדי, בין היתר לנוכח כישלונו המסתמן של מחנה מתנגדיו להציב מולו מועמד חלופי בעל שיעור קומה. בעקבות מותו לאחרונה של הנשיא לשעבר, אכבר האשמי רפסנג'אני, איבד אומנם רוחאני את פטרונו הפוליטי שסיפק לו בשנים האחרונות תמיכה משמעותית וחיונית, אך נראה שהוא עדיין זוכה לתמיכה ציבורית רחבה. מות רפסנג'אני אף עשוי לחזק את תמיכת מחנה הרפורמיסטים בנשיא המכהן על רקע חששם כי מותו יפר את האיזון בין המחנות הפוליטיים היריבים באיראן ויחזק את כוחם של הרדיקלים. יש להניח, כי הסכם הגרעין והשלכותיו ימשיכו לעמוד במוקד הוויכוח הפוליטי בין הנשיא ליריביו לקראת הבחירות, במיוחד על רקע כניסתו לתפקיד של הנשיא האמריקאי הנבחר, דונלד טראמפ, שצפוי לבחון מחדש את מדיניות ארצות-הברית כלפי איראן והסכם הגרעין.